

DOI: 10.30840/2413-7065.1(86).2023.275925

ВІДЗНАЧЕННЯ В НДІУ МІЖНАРОДНОГО ДНЯ РІДНОЇ МОВИ Й ВШАНУВАННЯ ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

24-й рік поспіль 21 лютого людство відзначає Міжнародний день рідної мови. Він був встановлений у листопаді 1999 р. на XXX сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО з метою захисту мовної й культурної багатоманітності й уперше відзначений 21 лютого 2000 р. Глобалізація, асиміляція, уніфікація тощо завдають значної шкоди мовам і культурам тих етнічних спільнот, які внаслідок різних причин не змогли здобути «державну бронзу» й перебувають у «зоні ризику». Саме тому турбота про збереження й розвиток рідної мови має бути пріоритетом для кожного землянина загалом й українця зокрема.

У зв'язку з цим у своєму телеграмканалі міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет написав: «Вітаю з Міжнародним днем рідної мови! Свято започатковано ЮНЕСКО задля привернення уваги до всіх мов світу. Ми цінуємо кожного громадянина України незалежно від нації, поважаємо традиції, надаємо рівний доступ до освітнього процесу та забезпечуємо навчальною літературою відповідно до приналежності громади. Вивчення та вдосконалення рідної мови – ключ до взаємопорозуміння та взаємоповаги. Мова об'єднує. Бережімо, плекаймо та цінуймо її, адже мова – найважливіший національний скарб» [3].

Леся Українка (1871–1913), 152-а річниця з дня народження якої була вшанована українською та світовою громадськістю 25 лютого 2023 р., цілеспрямовано пропагувала у своїх творах рідну мову, сприяла її збереженню та подальшому розвитку попри потужний

асиміляційний тиск російської імперської влади та її малоросійських посіпак.

На відзначення цих двох, без сумніву, важливих дат вчені-українознавці НДІУ під керівництвом доктора філософії, професора, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки Василя Чернеця провели 21 лютого 2023 р. у відділі української філології НДІУ урочисте засідання.

Василь Гнатович у вступному слові наголосив, що рідна мова – це насамперед історія українського народу, тернистий шлях розвитку його світоглядного буття, культури, традицій і звичаїв як всіх українців у цілому, так і кожної індивідуальної особистості. Саме таким самотнім феноменом, на його думку, й стала Леся Українка, творчі, інтелектуальні та духовні напрацювання цієї геніальної жінки треба всіляко вивчати й популяризувати.

Доктор філософських наук, професор, завідувач відділу культурології НДІУ Володимир Ятченко у виступі охарактеризував особливості драматургії Лесі Українки, її здатність розкривати характер своїх героїнь у протистоянні важким обставинам і тогочасним звичаям. Так, у драматичній поемі «Руфін і Прісцилла» (1910) мисткиня створила образ сильної жінки, здатної пожертвувати своїм життям і становищем у суспільстві заради непереможного кохання. Драматургиня на контрасті протиставила світлий образ християнки грубій силі деспотичного імператорського Риму, й коли вона поруч із коханим безстрашно йде на вірну смерть, це символізує перемогу світла над темрявою.

В іншій своїй культовій драматичній поемі «Камінний господар» (1912), відзначив Володимир Феодосійович, Леся Українка здійснила цілком оригінальне трактування традиційного образу Дон Жуана, повністю переосмисливши канонічний типаж спокусника й руйнівника жіночих доль, на протипагу якому, Донна Анна стає уособленням сильної жінки, яка бореться за своє визнання, й, врешті-решт, її перемога призводить до символічної смерті Дон Жуана.

Також Володимир Ятченко проаналізував змістове наповнення драми-феєрії «Лісова пісня», зупинившись на осмисленні її казково-фантастичного компонента. У зв'язку з цим Василь Чернець наголосив на великому виховальному значенні казок в українській культурній традиції, оприлюднивши яскравий приклад з власного життя, коли його мати Мокрина Яківна не просто розповідала казки дітям на ніч, а перетворювала звичайну розповідь на подорож до країни дитячих мрій і пригод, де твої бажання завжди збуваються: «Моя мати, Царство їй Небесне, вміла розповідати нам казки. Ми з нетерпінням чекали кожного

вечора й, сидючи біля печі, слухали казки й насолоджувалися ніжним маминим голосом і непередбачуваністю сюжетних подій. Мати могла одну казку розповідати нам п'ять–шість вечорів, і від того вона ставала ще цікавішою та бажанішою, а найбільшим покаранням для нас було залишитися без казки, тому ми намагалися бути слухняними й занадто не бешкетувати».

У свою чергу доктор філософських наук, професор, заступник директора з наукової роботи НДІУ Микола Стадник зазначив, що «Лісова пісня» – не звичайний літературний твір, а енциклопедія традиційної культури поліщуків, а саме Полісся із географічного поняття перетворюється на країну магії та містики. На думку Миколи Миколайовича, нам треба розвивати рідну мову й оберігати традиційні звичаї, обряди й свята, наприклад, святкування Івана Купала тощо.

Доктор історичних наук, доцент, завідувачка відділу української філології НДІУ Ольга Казакевич у виступі фахово охарактеризувала особливості позиції Лесі Українки у мовному питанні,

зокрема у ставленні до рідної мови. Оскільки у родині поетеси, особливо це стосується її матері – Ольги Драгоманової-Косач (Олени Пчілки) й рідного дядька – Михайла Драгоманова, дуже переймалися станом і збереженням української мови, то й у Лесі Українки відповідно сформувався україноцентричний світогляд і любов до рідної мови. У низці досліджень Леся Українка на яскравому прикладі важкої долі української та ірландської мов показала, як імперії, відповідно російська й Британська, цілеспрямовано і наполегливо знищували ці мови з метою розширення власного імперського етнокультурного простору.

На завершення свого виступу Ольга Михайлівна дуже виразно прочитала декілька поетичних творів геніальної українки, зокрема й поезію «*Contra spem spero!*» (1890). У зв'язку з цим Василь Чернець наголосив, що такі рядки з цього вірша, як «Ні, я хочу крізь сльози сміятись, // Серед лиха співати пісні, // Без надії таки сподіватись, // Жити хочу! Геть думи сумні!» [1, с. 496], – це епіграф до сучасного буття українського народу в умовах російсько-української війни та повномасштабного вторгнення рашистських військ на територію України.

Володимир Ятченко відзначив, що інші рядки з цього вірша, а саме: «Я на гору круту крем'яную // Буду камінь важкий підіймать // І, несучи вагу ту страшную, // Буду пісню веселу співать» [1, с. 496], на його думку, стали переосмисленням поеткою давньогрецького міфу про Сізіфа, жорстоко покараного богами, й запереченням усталеного трактування вислову «сізіфова праця» як виснажливої й безперспективної роботи. Зрештою, таке цікаве трактування цього античного образу знайшло відображення у видатного

французького філософа і письменника Альбера Камю (1905–1980), який несподівано використав у праці «Міф про Сізіфа» особистість легендарного володаря як типаж людини, що усвідомлює абсурдність оточуючого його світу і замість приймати будь-яку нав'язану зовнішніми обставинами долю, насамперед мстивими богами, сама визначає її. Незважаючи на те, що Сізіф приречений виконувати безплідну й важку працю, якій немає кінця й краю, але оскільки він сам котить камінь на гору без примусу, то це його особистісний вибір, який робить героя щасливим і непереможеним задрісними богами.

Таке осмислення античного міфу, наголосив Володимир Феодосійович, знайшло своє підтвердження в українському національно-визвольному русі. Так, один із його ідеологів, а саме Дмитро Донцов, неодноразово наголошував, що коли ми боремося за Самостійну Україну, ця боротьба, на перший погляд, нагадує сізіфову працю, але це не так, українці згуртовуються й відновлять Українську державу.

Врешті-решт, у 1991 р. це стало доконаним фактом де-юре, а у 2014 р. – де-факто, оскільки будь-яка праця, особливо державотворча, має свій результат.

Доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач відділу військово-патріотичного виховання НДІУ Валентин Крисаченко у виступі порівняв поетичну творчість французького письменника, поета й символіста Поля Верлена (1844–1896) з літературним доробком Лесі Українки. Зацитувавши улюблені поезії Поля Верлена та Лесі Українки, Валентин Семенович відзначив їхній високий рівень патріотизму й любові до рідної мови.

Кандидат соціологічних наук, завідувачка відділу філософії та геополітики НДІУ Катерина Настояща у своєму виступі наголосила на потужній особистості Лесі Українки, яка доклала чималих зусиль до становлення в Україні феміністичного руху, залучення українського жіноцтва до тогочасних суспільно-політичних процесів. Катерина Василівна зазначила, що під час повномасштабного вторгнення російських військ на територію України треба по можливості якнайширше використовувати творчий доробок геніальних українців, таких як Леся Українка, Тарас Шевченко, Іван Франко та інших національних подвижників, для консолідації української нації в ім'я перемоги над рашистськими окупантами.

Кандидат історичних наук, завідувач відділу української етнології НДІУ Юрій Фігурний, приєднуючись до Катерини Настоящої, висловив думку, що протистояння російським загарбникам та їх посіпакам є багатовимірним й, окрім найважливішого воєнного чинника, треба не забувати про геополітичний, економічний, дипломатичний, духовний, культурний, інформаційний, інтелектуальний тощо. Саме тому, наголосив Юрій Степанович, рідна мова, рідне слово є потужною зброєю в руках української нації, даремно Леся Українка у поезії «Слово, чому ти не твердая криця...» (1896) писала: «Слово, моя ти єдина зброє, // Ми не повинні загинуть обоє! // Може в руках невідомих братів // Станеш ти кращим мечем на катів» [2, с. 501].

У свою чергу кандидат мистецтвознавства, відмінник освіти України, заступник директора з міжнародних зв'язків та євроінтеграції НДІУ Ілона Сиваш

зазначила, що Леся Українка успішно налагоджувала стосунки з європейською творчою інтелігенцією. Ілона Олегівна наголосила, що нам треба активно долучати до наших наукових заходів філії НДІУ за кордоном, тим самим ми значно розширимо сфери діяльності Інституту та надамо значного імпульсу популяризації українознавства.

Завершуючи урочисте засідання, керівник НДІУ Василь Чернець зауважив, що такі наукові заходи із залученням відомих вчених України мають стати регулярними, їх треба проводити хоча б раз на місяць. На думку Василя Гнатовича, такий формат зібрань не лише дасть можливість вченим-українознавцям збиратися й спілкуватися на цікаві й актуальні теми, а й реально допоможе збільшити та посилити науковий потенціал НДІУ.

Помічник директора НДІУ Анна Богданович здійснила фотофіксацію наукового заходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Українка Леся. «Contra spem spero!» *Хрестоматія з української літератури: для учнів 10 класу середніх загальноосвітніх шкіл* / за редакцією П. П. Кононенка. Київ: ТОВ «ЛДЛ», 2000. С. 496.
2. Українка Леся. «Слово, чому ти не твердая криця...». *Хрестоматія з української літератури: для учнів 10 класу середніх загальноосвітніх шкіл* / за редакцією П. П. Кононенка. Київ: ТОВ «ЛДЛ», 2000. С. 501.
3. Шкарлет Сергій. URL: <https://t.me/SerhiyShkarlet/664> (дата звернення: 21.02.2023).

Юрій ФІГУРНИЙ
orcid.org/0000-0002-6463-0920
кандидат історичних наук,
завідувач відділу української
етнології НДІУ